

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2023

жақсы қарым-қатынаста болуы осы тұжырымдаманың мемлекет үшін оңтайлы болғанын көрсетеді. Бейбітшілікті жақтап, қарулы күштерден бас тартқан Жапония белсенді, дамыған, көшбасшы елдердің біріне айналып отыр.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Алиев Р. Ш.-А. Внешняя политика Японии в 70-х – начале 80-х годов (теория и практика). М., 1986. С. 127.
 - 2 U.S. and Japan Mutual Defense Assistance Agreement [Electronic resource] // Annenberg Learner Workshop. 1951. URL: <http://www.learner.org/workshops/primarysources/coldwar/docs/usjapan.html>
 3. Шипов Ю. П. 1976 год – японская экономика на перепутье // Япония 1977 : ежегодник. М., 1978. С. 22.
 - 4.. Алиев Р. Ш.-А. Внешняя политика Японии в 70-х – начале 80-х годов... С. 128.
 - 5 昭和 54 年版 「わが外交の近況」 [Electronic resource] // 外務省 ホームページ . 1979. № 23. URL: <http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/bluebook/1979/s54-contents.html>
 6. National Defense Program Outline [Electronic resource] // The World and Japan Database. 1979. URL: <http://www.ioc.utokyo.ac.jp/~worldjpn/documents/texts/docs/19761029.O1E.html>
 7. 昭和 54 年版 「わが外交の近況」 [Electronic resource] // 外務省 ホームページ . 1979. № 23. URL: <http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/bluebook/1979/s54-contents.htm>
 8. United States-Japan Joint Communiqué of Prime Minister Fukuda and President Carter [Electronic resource] // The World and Japan Database. 1977. URL: <http://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/JPUS/19770322.D1E.html>
 9. Алиев Р. Ш.-А. Внешняя политика Японии в 70-х – начале 80-х годов... С. 143.
 10. Никонов С. Н. О планах создания новой региональной организации стран бассейна Тихого океана // Проблемы Дальнего Востока. 1980. № 2. С. 172.
 11. Canada-Japan: Policy issues for the future / ed. by K. Lorne Brownsy. Quebec, 1989. P. 75.
- Japan's Relations with North America: the new Pacific interface / ed. by R. Matthew, K. Lorne Brownsy. 1990. P. 107.

УДК 323.2

ӘЙЕЛ, ӨМІР, БОСТАНДЫҚ: ИРАНДАҒЫ НАРАЗЫЛЫҚТЫҢ БАСТАУЛАРЫ

Құлмағанбетова Ақбота Сакенқызы

sakenkyzy00@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ шығыстану мамандығының 2 курс магистранты,

Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекші – С.А. Тулеубаева

Ирандағы жаңа наразылық қозғалысы жалпы алғанда 2017 жылдың желтоқсан айының соңы мен 2018 жылдың қаңтар айының басында елдің бірнеше қаласында наразылық шерулері кезінен басталды. Әрине, наразылықтар бастапқыда жұмыссыздық, инфляция және негізгі тауарлар мен қызметтерге қолжетімділіктің жоқтығы сияқты экономикалық шағымдардан туындаған. Дегенмен, наразылықтар тез арада үкіметке қарсы

кеңірек шерулерге айналып, демонстранттар саяси реформаны, сыбайлас жемқорлықты тоқтатуды, еркіндік пен демократияны кеңейтуді талап етті.

Үкіметтің қарсылықтарды басуға тырысқанына қарамастан, көтерілістер бүкіл елге таралуын жалғастырды. Иран қоғамының кең бөлігі, соның ішінде жастар, әйелдер және жұмысшы табының өкілдері қолдау көрсетті. Наразылық акцияларына халықаралық ұйымдар мен одақтар назар аударып, бірқатар елдер мен адам құқықтарын қорғау ұйымдары үкіметтің әрекетіне аландаушылық білдірген болатын.

Жалпы наразылық акциясына қатысқан жандардың әрқайсысының өзіндік триггерлері мен талаптары болды. Солардың бірі Ирандағы барлық әйелдердің шаштары мен денелерін көпшілік алдында жабуын талап ететін елдегі міндетті хиджаб заңына наразылық білдіру үшін бірқатар әйелдер көшеге шығуын айтсақ болады.

Наразылықтың алғашқы ұшқыны Тегерандағы Революция алаңындағы тұрмыстық жәшіктің үстінде тұрып, қарсылық белгісі ретінде таяқпен орамалын шешіп алған Вида Мовахед есімді жас әйелдің тұтқындалуы болды. Бұл бағынбаушылық әрекеті әлеуметтік желіде тарап, басқа әйелдерді осындай әрекеттерге шабыттандырып, өздерінің суреттері мен бейнелерін желіде жариялады.

Қозғалыс көп ұзамай басқа қалаларға да таралып, «Ақ сәрсенбі» науқаны деген атқа ие болды. Оған қатысушылар ақ орамал немесе лента тағып, өз киімдерін таңдау құқығын талап етіп, көпшілік демонстрациялар ұйымдастырды.

Наразылық акциясының тағы бір маңызды аспектісі – хабарландыру таратудағы және белсенділерді жұмылдырудағы әлеуметтік желілердің рөлі. #WhiteWednesdays және #MyStealthyFreedom сияқты хэштегтерді қолдану арқылы ирандық әйелдердің дауысын күшейтуге және оларды бүкіл әлемдегі қолдаушылармен байланыстыруға көмектесті. Бұл қозғалыстың жергілікті тамырынан шығып, езгіге қарсы тұрудың жаһандық символына айналуына мүмкіндік берді.

Соңғы әйел мәселесіне байланысты көтерілістер 2022 жылдың 16 қыркүйегінде 22 жастағы ирандық Махса Амини хиджабты дұрыс кимегені үшін тұтқындалып, Иранның моральдық полициясының қамауында қайтыс болуынан бастау алды. Полиция Махса жүрек талмасынан қайтыс болды десе, куәгерлердің айтуынша оны полиция соққыға жыққанын айтады. Алғашқы наразылықтар елдің батысындағы Саккез қаласында Амини ханымның жерлеу рәсімінен Иранда билікке қарсы наразылықтардың қарқынды толқыны болды [1].

Бір айға жуық уақыттан кейін Ирандағы толқулар күшейе түскендей. Бұл бейберекеттік қозғалыстың негізгі сипаты әйелдердің кеңінен қатысуы болды. Иран әйелдері әртүрлі жастағы және әр түрлі топтардан шыққан, әділеттілікті, реформаларды және өз құқықтарын талап етуде. Мыңдаған ер адамдар да қосылып, наразылықтар Тегераннан Иранның басқа 50 қаласы мен елді мекеніне тарады. Көшелер «диктаторға өлім» (مرگ بر دیکتاتور) деп айқайлаған ашулы демонстранттарға толып, әйелдер режимнің ирандық әйелдерді қатаң бақылауына алатынан ашық түрде қарсылық танытып, орамалдарын өртеп, шаштарын қырқып жатты.

Режимнің жалғасып жатқан наразылықтарға жауабы қатыгез болды. Қауіпсіздік күштері наразылық білдірушілерге көзден жас ағызатын газбен, таяқтармен шабуыл жасап қана қоймай, кейбір қалаларда оларға суық қарумен оқ жаудырды. Норвегияда орналасқан коммерциялық емес ұйым, Иранның адам құқықтары ұйымы бір ай уақыт ішінде 234 наразылық білдіруші, оның ішінде 29 бала қауіпсіздік күштері қуғын-сүргін кезінде қаза тапқанын мәлімдеді [2]. Дегенмен халықаралық зерттеушілер мен журналистер қиындық көргендіктен нақты сан көп болуы мүмкін. Ирандағы журналистермен бірге

демонстрацияларға қатысқан немесе дауыспен қолдаған режиссерлер, спортшылар, музыканттар мен актерлер ұсталды [3].

Бұл арада Иран билігі наразылық білдірушілерді қауіпті деп атап, оларға Батыстың ықпалында болғанын алға тартты. Мемлекет ресми ақпаратты бақылауға тырысып, интернет қызметтері мен әлеуметтік медиаға қол жеткізуді шектеді. Иранның адам құқықтары ұйымы азаматтық толқулардан қаза тапқандар санын 200-ге жуық адам деп бағалады, ал 1200-ден астам адам қамауға алынды. Мемлекет наразылық білдірушілерді бағындыру үшін өлімші күш қолданудан қашқан жоқ. Махса Амнидің өлімінен соң болған қайғылы оқиға, 20 жастағы Хадис Наджафи осындай наразылық акциясының бірінде Иран қауіпсіздік күштерінің қолынан бетінен, мойнынан және кеудесіне алты рет оқ атылып қаза тапқан [4].

Иран әйелдерінің аймақтағы наразылықтарының салдарын талқылау өте маңызды, өйткені олар басқа мұсылман елдеріндегі әйелдер құқығын қорғау қозғалыстарын ынталандырды. Әсіресе исламдық үкіметке қарсы күтпеген жалғасуымен бұл наразылықтар енді жай наразылық емес, Ирандағы жаңа революциялық дәуірдің басы болып табылады. Бұл наразылықтар Таяу Шығыстағы әйелдер қозғалыстарына жаңа бет берді. Өйткені араб көктемінен бері мұсылман әйелдер өз елдерінде бейбітшілік үшін күресіп, әйелдік ерекшеліктерін көрсетуге тырысты. Бірақ айырмашылығы, бүгінгі наразылық акцияларын әйелдер басқарып, оларға Иранның болашағын өзгертуге жетекшілік етуде.

Жалпы 2022 жылғы наразылық шерулерін 2009, 2017-2018 және 2019 жылдардағы шерулермен салыстыра қарасақ, бұл жолғы көтерілістердің ерекшелігі қандай деген? сұрақ туындайды. Біріншіден, 2022 жылғы наразылықтар азаматтық бостандықтарды, соның ішінде әйелдер құқықтарын арттыруды талап етті. Оларға «дұрыс емес» киім кигені үшін ұсталған 22 жастағы күрд Махса Амнидің өлімі түрткі болды. Бастапқыда шерушілер хиджаб пен моральдық полицияны міндетті түрде алып тастауды талап етті. Бірақ олардың талаптары тез арада Ислам Республикасының тарапынан жаншылып, басылды. Наразылық білдірушілер ең жоғарғы билік, рухани көсем Аятолла Әли Хаменеиге қарсы ұранды алға тартты.

2009 жылғы маусымда Жасыл қозғалыстың наразылығы керісінше, үкіметтің жауапкершілігін талап етудің айналасында болды. Миллиондаған ирандықтар президент Махмуд Ахмадинежадтың қайта сайлануынан кейін көшелерге шықты. Жасылдар қозғалысының негізгі ұраны «Менің дауысым қайда?» (رای من کجاست؟) болды. Шерулерді президенттікке кандидаттар, Ислам республикасы аясындағы реформаларды алға тартушы бұрынғы премьер-министр Мир Хоссейн Мусави мен парламенттің бұрынғы спикері Мехди Карруби басқарды.

2017-2018 жылдардағы наразылықтар негізгі тауарлардың қымбаттауына байланысты болса, 2019 жылғы демонстрацияларға газ бағасының бір түнде көтерілуі себеп болды.

Екіншіден, бұрын-соңды болмаған жағдайлардың бірі әйелдер мен оқушы қыздар 2022 жылғы наразылық акциясына мұрындық болды.

Үшіншіден, іс жүзінде қоғамның барлық секторлары 2022 жылғы наразылықтарға қосылды. Бұл таңқаларлық жағдайға түрткі болуының бір себебі Амнидің сунниттік мазхабта болғанын және күрд ұлтынан шығуына байланысты өлтірілді деген сыбыстар тараған болатын [5]. Айта кетсек, Ирандықтардың 90% шииттер және парсылар ең көп этникалық топты құрайды. Дегенмен Амнидің өлімі этникалық, секталық, таптық және ауылдық және қалалық бөліністердің арасында резонанс тудырды. Қатысушылардың

эртүрлі қауымнан шығуына байланысты наразылықтар ұлттық қозғалыс сезіміне ие болды. Өмірдің барлық салаларындағы адамдар азаматтық бостандықтарға шақыру үшін жиналды.

Төртіншіден, 2022 жылғы наразылықтар 2017-2018 және 2019 жылғы наразылықтарға қарағанда ұзағырақ болады. Себебі, болған қақтығыстардың әрқайсысы шамамен екі аптадан кейін басылған болатын. Бірақ 2022 жылғы наразылықтардың басталғанына жарты жылдан уақыт асса да әлі өз күшін жояр емес.

Әрине, Ирандағы әйелдер қозғалысына әсер ететін факторлар туралы қосымша талдаулар мен түсініктер де бар:

Саяси көрініс: Ирандағы саяси жағдай әйелдер қозғалысына айтарлықтай әсер етеді. Соңғы жылдары әйелдердің саяси белсенділігі артып, сайлауға қатысуы да артып келеді. Дегенмен, осыған қарамастан, әйелдер әлі де саяси билік пен өкілдікке қол жеткізуде айтарлықтай қиындықтарға тап болады. Үкіметтің әйелдер құқықтары мен гендерлік теңдікке қатысты саясаты мен көзқарасы қозғалыстың ілгерілеуіне айтарлықтай әсер етуі мүмкін;

Әлеуметтік медиа: Әлеуметтік медиа Ирандағы әйелдер белсенділері үшін күшті құрал болды, оларға өз оқиғаларын бөлісу, наразылықтар мен науқандар ұйымдастыру және дауыстарын күшейту үшін платформа берді. Әлеуметтік медиа белсенді әйелдер арасында қоғамдастық сезімін қалыптастыруға көмектесіп, олардың бір-біріне қолдау көрсетуіне және ортақ мақсаттарда бірлесіп жұмыс істеуіне мүмкіндік берді. Дегенмен, үкімет сонымен қатар әлеуметтік медиа платформаларына кіруді бақылауға және шектеуге тырысып, белсенділерге жұмысын жалғастыру үшін қиындықтар туғызды;

Экономикалық жағдайлар: Ирандағы экономикалық жағдайлар әйелдерге, әсіресе білім алуға және жұмысқа орналасу мүмкіндіктеріне қатысты пропорционалды емес әсер етуі мүмкін. Жұмыссыздықтың жоғары деңгейі мен инфляция әйелдерге өздерін және отбасын асырауға қажетті ресурстарға қол жеткізуді қиындатады. Экономикалық қысым әйелдердің саяси белсенділік пен үгіт-насихатпен айналысу мүмкіндігін де шектей алады;

Халықаралық қысым: Иранның адам құқықтарына, соның ішінде әйелдер құқығына қатысты халықаралық қысым мен бақылау әйелдер қозғалысы үшін қолайлы жағдай туғызуы мүмкін. Халықаралық назар ирандық әйелдер бетпе-бет келетін қиындықтар туралы хабардарлықты арттыруға көмектеседі және әйелдер белсенділеріне қолдау мен ресурстарды қамтамасыз ете алады. Дегенмен, үкімет халықаралық қысымды оның егемендігіне қатер ретінде қарастыруы мүмкін және жауап ретінде белсенділік пен насихатты шектеуге әрекет етуі мүмкін;

Мәдени және әлеуметтік нормалар: Ирандағы мәдени және әлеуметтік нормалар әйелдердің өміріне әсер етуді жалғастырып, олардың мүмкіндіктер мен еркіндіктерге қол жеткізуін шектейді. Белсенді әйелдер гендерлік теңдікті ілгерілету және әйелдердің құқықтарын кеңейту үшін мәдени және әлеуметтік нормаларды өзгертуді жақтады. Дегенмен, мәдени және әлеуметтік нормаларды өзгерту қиын болуы мүмкін, әсіресе қоғамдағы дәстүрлі және консервативті элементтердің қарсылығы болған кезде.

Жалпы алғанда, Ирандағы әйелдер қозғалысына саяси, экономикалық, әлеуметтік және мәдени факторларды қоса алғанда, факторлардың күрделі жиынтығы әсер етеді. Бұл факторлар бір-бірімен күрделі түрде әрекеттесіп, Ирандағы әйелдер белсенділері үшін мүмкіндіктер мен қиындықтар туғызады. Осы факторларды түсіну Ирандағы гендерлік теңдікті ілгерілету және әйелдердің мүмкіндіктерін кеңейту үшін тиімді стратегияларды әзірлеу үшін өте маңызды.

Сыртқы факторларға тоқталған уақытта өзге мемлекеттермен салыстыруға болады. Мәселен, 2010 жылы басталып, Тунис, Мысыр және Сирия сияқты бірнеше Таяу Шығыс елдерінде елеулі саяси өзгерістерге әкелген араб көктемі Ирандағы әйелдер қозғалысына тікелей әсер еткен жоқ. Дегенмен, қозғалыс аймақта жаңа саяси белсенділік пен келіспеушілік атмосферасын тудырды, бұл ирандық әйелдерді гендерлік теңдік пен адам құқықтары үшін күресін жалғастыруға шабыттандырды.

Араб көктемі сонымен қатар ирандық әйелдерге аймақтағы басқа әйелдер қозғалыстарымен араласу және олардың тәжірибелерін үйрену үшін алаң берді. Ирандық белсенді әйелдер аймақтық конференциялар мен форумдарға қатысып, өз тәжірибелерімен бөлісті және басқа елдердегі әріптестерінің тәжірибелерінен үйренді. Бұл білім мен пікір алмасу Ирандағы әйелдер қозғалысының күшеюіне, ирандық әйелдердің алдында тұрған қиындықтар туралы хабардар болуды арттыруға және басқа аймақтық қозғалыстармен одақ құруға көмектесті.

16 қыркүйекте Махса Амнинидің өлімі белгілі болғаннан кейін полиция бөлімшесі алдында наразылық шеруі басталды. Жиналған жұрт ашулы ұрандар айтып, тараған жоқ. Қауіпсіздік күштерінің наразылық шерулерін тоқтату әрекеті сәтсіз аяқталды, жиналғандар одан әрі өсті.

Осы уақытта Иран президенті Ибрахим Раиси БҰҰ Бас ассамблеясына қатысу үшін Нью-Йоркке сапармен барған болатын. Бірақ ол жерде де Америкада тұратын ирандықтар ұйымдастырған наразылықтармен бірге жүрді. Ел басшылығы оқиғаның мән-жайын тексеруді тапсырды. Наразылық акциясын шетелде тұратын ауғандықтар мен Түркиядағы өнер адамдары қолдады.

Белгілі ирандықтар билікке бейне үндеу жазады. Мәселен, актерлер мен режиссерлер Иранның ресми телеарнасында олардың қатысуымен фильмдер көрсетуге қарсы екендіктерін айтса, спортшылар Иран ұлттық құрамасынан кететіндерін жеткізді.

Жүргізуші, актер және Ирандағы ең танымал комедиялық бағдарламалардың бірінің директоры Мехран Мудири үкіметтен оның бейнесін ресми телеарналарда көрсетпеуді талап етті. Құқық қорғау органдарына сөйлеген сөзінде ол: «Адамдарға күш қолданбаңдар, олар 40 жылдық дағдарыста сендермен бірге болды!» - деді [6]. Кезінде өзге елге қоныс аударған әншілер Гугуш пен Дариуш ирандықтардың қайғысына ортақтасып, көңіл айтты.

Әлемнің түкпір-түкпірінен жиналған ирандықтар өз қолдауларын көрсетті. Иран және Күрд әйелдерінің құқықтары ұйымының (Iranian & Kurdish Women's Rights Organisation) үгіт-насихатшысы және 2022 жаһандық азамат сыйлығының лауреаты Пайзи Махмуд: «Әрбір әйел бостандыққа шықпайынша, ешбір әйел бос емес. Ал қазір Иранда әйелдер шаштарын жаба ма, жоқ па, соны шеше алмайды. Біз дауысымызды көтеруіміз керек және олар үшін сөйлейтінімізге сенімді болуымыз керек», десе ЮНИСЕФ-тің аға кеңесшісі және Саге қорының жетекшісі Наза Алакия: ««Иранның әйелдер құқығы үшін наразылықтары жаңалық емес. Олар ондаған жылдар бойы қайнап келеді. Наразылықтар үнемі болып тұрады, бірақ қазір біз шарықтау шегіне жеттік. Бұл оларға күресуге және көшеге шығуға күш беріп қана қойған жоқ, бұл бізге ирандық әйелдердің маңыздылығына үміт берді. Үміт – ең құнды және маңызды сезім», - деген сияқты өз ойларымен бөлісті [7].

Қазан айынан бастап Берлин көшелерінде, Франция, Вашингтон және Лос-Анджелесте шеруге жиналғандар 22 жастағы Махса Амнинидің осы елдің қамауында қайтыс болуына байланысты Иранда үкіметтің зорлық-зомбылықпен басып-жаншуына тап болған демонстранттарға халықаралық қолдау көрсетуді көрсетті.

АҚШ-тың Ұлттық сауда орталығында жасыл, ақ және қызыл түсті, Иран туының түстері киген түрлі жастағы мыңдаған әйелдер мен ер адамдар ұрандатып шықты.

Ираннан тыс жерлерде ирандықтардың ең көп халқы тұратын Лос-Анджелесте наразылық білдірушілер жабық қала орталығындағы көшенің блоктарымен баяу жүретін шеру құрды. Олар Иран үкіметінің құлауы үшін «Біз бостандықты қалаймыз!», - деп ұрандатып, көкжиекті қызыл, ақ және жасыл толқынды толқынға айналдырған жүздеген Иран туын желбіретті.

Байден әкімшілігі Иранды босататынын, Иран азаматтарына қарсы қатыгездік пен қуғын-сүргінді айыптайтынын және зорлық-зомбылық жалғасатын болса, Иран үкіметіне қарсы көбірек санкция салудың жолдарын іздейтінін мәлімдеді [8].

Қорыта келгенде, бұл оқиғалардың барлығы жарты жылдың ішінде орын алған болатын. Иранның әйелдер басқарған наразылықтары революцияға тең бола ма, әлде режим наразылық білдірушілерді тыныштандырудың немесе толықтай басудың жолын таба ма? Он жылдан астам уақыт бұрын болған араб көтерілістерінің сабақтарына сүйене отырып, зерттеушілер демонстранттар режимді сәтті құлату үшін бірнеше факторлар қажет деп санайды [9]. Біріншісі, үкімет өзінің заңдылығын жоғалтуы керек. Ирандықтардың саяси жүйеден де, оның азаматтардың негізгі қажеттіліктерін қамтамасыз ету қабілетінен де, әйелдердің әлеуметтік шектеулер мен кемсітушілікке ашулануынан да көңілдері қалғаны сөзсіз. Екіншіден, наразылықтарға ел халқының кең бөлігі қатысуы керек. Алғашқы күндері шектеулі болғанымен, біз қозғалысқа әртүрлі ұрпақтардағы, сондай-ақ әртүрлі таптар мен этникалық топтардағы ирандықтардың қосылғанын көрдік. Үшіншіден, сыртқы күштер режимді қолдағысы келмеуі керек. Батыс елдері Иранға қарсы қосымша санкциялар енгізіп, наразылық білдірушілерге қолдау білдірді. Дегенмен Ресей мен Қытай Иранның сенімді одақтастары болып қала береді. Ақырында, отандық әскери және экономикалық элиталар режимнен алшақтап, зорлық-зомбылық жасай алатындар наразылық білдірушілер жағына шығуы қажет.

Алға қарай, бұл халықаралық құрылымдар енді кез келген жаппай сот процестерін заңсыздандыруға және өлім жазасын тоқтатуға шақыра алады. Дүниежүзілік қоғамдастық тиісті халықаралық ұйымдарға демонстранттардың адам құқықтарының бұзылуын, соның ішінде мектеп оқушылары мен университет студенттерін өлтіру мен қамауға алуды қарастыру мандатын байыпты қабылдауы үшін қысым көрсетуі тиіс. Олар Иран үкіметінен ирандықтардың әлеуметтік желілер мен интернетке кіруіне тыйым салмауын талап етіп, дипломатиялық өкілдігі және Иранмен қарым-қатынасы бар еуропалық елдер үкіметке адам құқықтарының бұзылуы мен қуғын-сүргін жалғасқанша «әдеттегідей іс» болмайтынын білуі маңызды.

Иран режимінің өз халқына қарсы күш қолдануға дайындығы үкіметтің көрінгісі келетіндей мызғымас еместігін көрсетеді. Әйелдер бастаған және басқарған бұл жаппай қозғалыстың жарты жылдан астам уақыт бойына тіпті шектен тыс зорлық-зомбылық жағдайында да наразылықтарын ұстап тұруы ерлік пен табандылықты ғана емес, сонымен бірге бұрын ойланбаған кедергілердің әлі де жойылуы мүмкін екенін көрсетеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Iran protests: What caused them? Are they different this time? Will the regime fall? // <https://www.euronews.com/2022/12/20/iran-protests-what-caused-them-who-is-generation-z-will-the-unrest-lead-to-revolution> // (19.03.2023).

2. Iran Human Rights. 2022. “Live Updates: Nationwide Protests // <https://iranhr.net/en/live/> // (19.03.2023).Iran Detains Journalists and Celebrities as Toll from ‘Ruthless’ Crackdown on Protests Climbs // <https://www.cbsnews.com/news/mahsa-amini-iran-protests-deaths-ruthless-crackdown-journalists-celebrities/> // (19.03.2023).
3. We want everyone to know her name: TikTok Hadis Najafi, 23, shot dead in Iran protests // <https://news.sky.com/story/we-want-everyone-to-know-her-name-hadis-najafi-the-23-year-old-tiktoker-shot-dead-in-iran-protests-12706404> // (19.03.2023).
4. Mahsa Amini: Iran police say woman's death was 'unfortunate' // <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-62954648> // (22.03.2023).
5. «Женщина, жизнь, свобода». Смерть Махсы Амини в Иране и массовые протесты. // <https://rus.azattyq.org/a/32050965.html> // (21.03.2023).
6. Mahsa Jina Amini: 8 Activists & Journalists Share What Protests in Iran & Around the World Mean for Women // https://www.globalcitizen.org/en/content/mahsa-jina-amini-protests-activists-womens-rights/?gclid=Cj0KCQjwT_qgBhDFARIsABcDjOdyUt6HsjxLYHkjhwNLH4ZWY7C4C3VH-7PYCf9mSb0HPJyW04sJeRgaAg8SEALw_wcB // (23.03.2023).
7. Байден заявил, что США скоро "освободят Иран" // <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/16245627> // (24.03.2023).
8. Hussain, Muzammil M. and Philip N. Howard. What Best Explains Successful Protest Cascades? ICTs and the Fuzzy Causes of the Arab Spring // *International Studies Review*, 2013. – Vol.15 (1). – Pp. 48-66.

УДК 327.56

ВЛИЯНИЕ ИРАНА НА МИРОВУЮ ГЕОПОЛИТИКУ

Мукушев Жамбул Булатович

Zhambulka01@gmail.com

Магистрант 2 курса Факультета международных отношений ЕНУ им. Л.Н. Гумилева

Астана, Казахстан

Научный руководитель – Г.Қ. Құрманғали

В этой статье будет проведен анализ положения Исламской Республики Иран в условиях изменившейся геополитики региона Центральной Азии и Ближнего Востока. В ходе анализа будут рассмотрены сильные и слабые стороны Ирана, отношения этой страны с соседними региональными державами, способность влиять на мировую геополитику а так же рычаги давления на неё. Главной целью данной статьи является определение главных факторов, позволяющих Ирану влиять на миропорядок.

Геополитическое положение Ирана на Ближнем Востоке является важным фактором в региональной политике и международных отношениях. Вот несколько факторов, которые определяют геополитическое положение Ирана на Ближнем Востоке:

Границы: Иран имеет длинные границы с Ираком, Афганистаном, Пакистаном, Туркменистаном, Азербайджаном, Арменией и Турцией. Это позволяет Ирану контролировать транспортные магистрали и торговые пути в регионе.